

PISCI I NJIHOVI IZDAVAČI U SAD

Pre nekoliko godina, kada mi je glavni posao bio izdavanje knjiga, počeo sam da se pitam da li je moguće uneti bar tračak naučne metode u taj krajnje nenaučni posao.

Svakoga dana pisci, ili njihovi literarni zastupnici, dolazili su da dobiju novac za finansiranje pisanja svojih knjiga. Obično bi imali već nekoliko poglavlja gotovih i skicu ostatka knjige. Ponekad ne bi imali ništa, sem ideje u glavi ili nažvrljane na poledini koverta. (Jedan od literarnih agenata, čijoj se bezočnosti inače divim, nije imao čak ni to. Rekao mi je samo da zastupa radio-komentatora i predložio da izdavač da deset hiljada dolara da bi njegov šticenik mogao otići na Floridu, poležati na suncu nekoliko nedelja i razmisliti, a zatim bi, možda, i doneo nacrt za neku knjigu!)

Svete koje izdavači daju autorima kao predujam u slučajevima ovako tanušne izvesnosti kreću se od petsto do nekoliko hiljada dolara, a izdavač ih kasnije oduzima od autorskog honorara kada, i ako, autor isporuči rukopis koji bi mogao biti objavljen i prodat čitaocima koji su daleko od bilo kakve želje da knjigu uzmu u ruke. Odluka o objavljivanju donosi se obično na osnovu čistog naslućivanja — ili onog što izdavači imaju običaj da setno definišu kao „urednička procena dela”. Urednik najčešće čita sve što je autor bacio na hartiju, proverava prodaju i prikaze u štampi autorovih ranijih knjiga, ako ih ovaj ima; pronalazi sve što o sličnoj temi postoji u najnovijim izdanjima; pita se hoće li čitalačka publika imati makar kakvog interesovanja za sadržaj knjige kad ona bude objavljena, recimo dve godine kasnije; vrši ličnu procenu darovitosti pisca, njegove odgovornosti i karaktera — zatim duboko udahne vazduh pre nego što se odluči s kolikom svotom novaca izdavačke kuće u kojoj radi sme da se kocka. (Jer, čak i tamo gde se piscu ne daje avans štampanje knjige zahteva ulaganje od nekoliko hiljada dolara!)

Ako jedan urednik previše često pogrešno procenjuje, njegovo preduzeće brzo će izleteti iz poslovne trke, a čak i najoprezniji urednici načine tako mnogo pogrešnih procena da preduzeća moraju otpisati svake godine hiljade i hiljade dolara datih kao nezarađeni autorski predujam. Ali, biti previše oprezan isto je tako velika greška! Sećam se, sa stidom, bar pet pisaca čije sam zahteve odbio kao prekomerne, a koji danas donose debelu dobit suparničkim izdavačkim kućama.

Konačno, kao i svi mladi, naivni urednici počeh da tragam za šiframa koje bi mogle pomoći pri procenjivanju, koje bi ga oslobodile nasumičnosti, u stvari. Pažljivo sam napravio studiju izdavačkih izveštaja o oko dve stotine pisaca, tražeći njihove zajedničke crte koje bi mi dale osnovu da odvojim moguće unosne od katastrofalnih rizika. Odmah sam uočio dve osnovne crte. Svi pisci od uspeha imali su ih, neuspeli — ne. Te crte su:

1. Nenormalni višak gotovo animalne energije.
2. Opterećena ličnost autora.

Otkriće, međutim, nije se pokazalo kao revolucionarno, jer osim ove dve crte postoji i ona najznačajnija — talenat! — koju ja nikada nisam naučio da uočim s potpunom izvesnošću, sve dok ga pisac ne bi iskazao na hartiji, pa čak ni onda! Čak ni tada uvek, i s punom sigurnošću. Mnogi od takozvanih pisaca obdareni su napoleonovskim egom i energijom tigra, pa ne bi mogli povući ni crtu. A ipak, čini se da ni najblistaviji talenat ne stiže predaleko, ukoliko ne poseduje ostala dva svojstva.

Kao naučno otkriće ovo, naravno, ne znači mnogo, ali za uredničku praksu ima značaja. Osim što pomaže uredniku da smanji moguće buduće dugove, ono mu pomaže i pri uspostavljanju ortaštva s piscima. Jer, kada oni već jednom sklope svoj čudni savez, urednikov glavni posao je: 1. da potpomaže pisca u ostvarivanju dela, 2. da hrani, čuva i dušebriži nad njegovim iznad svega značajnim egom. Prvi zadatak relativno je jednostavan. Ako pisac poseduje tako raskošnu vitalnost kakva je karakterisala sasvim različite pisce, kao što su Tolstoj, Edgar Volas, Tomas Vulf i Dikens, on će pisati isto tako prirodno kao što vatra gori. Izdavač će samo imati zadatak da proda dovoljno knjiga da bi nahranio autorski plamen neophodnim gorivom: novcem. Povremeno, on će možda morati da ponudi svoje savete i u pogledu sintakse, i u pogledu čitalačke publike ili načina organizovanja književne materije, ali će, takođe, morati malo i da skreše bujnost proze koju nezauzdana energija tako često proizvodi. Pisanje je proklet posao i slabići ga brzo napuštaju.

Urednikova druga dužnost, međutim, sve je samo ne jednostavna. Dadiljanje nad autorovim egom različito je kod svakog pojedinog autora, ali kao i vaspitanje odojčeta mora u sebi sadržati poštovanje i ljubav. Ako jedan urednik ne voli pisce toliko da ima snage i ljubavi da menja njihove emocionalne pelene i suočava se s njihovim čudljivostima — on je ušao u pogrešnu vrstu posla. Ono što urednik mora znati jeste činjenica da ako piščev ego uvene, ni pisca više neće biti, jer to je jedina stvar koja ga podržava kroz sve one duge mesece rvanja s čudima reči koje treba spojiti i složiti u nešto što se zove knjiga. Svako jutro on isponova mora sebe da ubedi kako je stavljanje reči na hartiju najznačajnija stvar na svetu... kako on ima da kaže nešto što će hiljade ljudi ne samo slušati, već i plaćati da bi slušale... da niko od nebrojenih prethodnika i suparnika, od Homera do O' Hare, nije to još rekao, ili bar nije rekao na taj način... zbog čega njegova predstava o Večnoj Istini mora biti zabeležena po bilo koju cenu, čak i ako bi njegova deca zbog toga gladovala, a njegova zanemarena žena okrenula se drogi.

Jedino ego-manijak može da poveruje u to, odupirući se svim očiglednostima. Svaki racionalan čovek vidi da je već previše knjiga na svetu, da se previše objavljuje i da će samo maleni deo onoga što se štampa imati prilike da bude prikazano u štampi... da čak i te, izabrane, najverovatnije očekuje susret s jednom nesavladivom čitalačkom ravnodušnošću... da je većina knjiga ubrzo osuđena da bude izgurana sa polica novom žetvom, a da im je vek ponekad kraći od veka svežeg povrća... da su, zbog svega ovoga, pisci većinom protiv svakog kolege koji uspe da zatalasa svest publike, ili makar zaradi dovoljno za život. Jer, kao što se iz podataka vidi jedan prosečni pisac zarađuje godišnje manje od slugača koji mu je složio knjigu.

Samo ako je njegov ego dovoljno tvrdoglav, pisac može ignorisati ove činjenice, ponovo sestiti za mašinu uveren da on nije kao ostali ljudi i da će njegova dela pobediti knjige svih ostalih suparnika. Ponekad, on je u pravu.

To je ujedno razlog zašto veteran-urednik Viljem Sloan, svoj posao opisuje kao vrstu razapinjanja između treniranja divljih konja i održavanja lekarske prakse bez dozvole. Biti urednik znači, istovremeno, biti i psihoterapeut koji ubeđuje pisca da je njegov genije jedinstven i neponovljiv, a poslednje poglavlje romana pravi biser posle kojeg svet bez daha očekuje njegovu poruku.

Ovo čak nije ni licemerstvo, jer činjenica je da jedan urednik mora realističnije da gleda

na književnost u sklopu života, ali i da obasipa pisca laskanjem kao neku opersku divu. Ipak: poslužimo se terapijskom hiperbolom koja tvrdi kako urednik veruje u ono što kaže. On ne samo da misli kako njegov autor poseduje ono nešto što stvara veličine, on svoje uverenje iskazuje debelom svotom novca iz kase svoje izdavačke kuće. Lažni entuzijazam tu, jednostavno, ne uspeva. Pisac će ga brzo uočiti, a takođe i trgovac koji eventualno treba da ubedi nekog da knjigu kupi. Osećanje za realnost i entuzijazam postavljen na zdrave osnove — najveća su dobra koja jedan urednik može imati. Još uvek je, na primer, legenda u našem poslu ne-savladivi entuzijazam kojim je Alfred Knopf konačno, uspeo da za Konradovo delo stvori tržište u Americi.

Ipak, urednik ne sme da dozvoli da mu se ego njegovog autora potpuno otme iz ruku. On mora da ga istovremeno i hrani i obuzdava; zadatak uvek delikatan, ponekad nemoguć. Urednik mora da sistematizuje piščeve zablude — tolerišući i čak ohrabrujući one koje mogu biti plodne, istovremeno obuzdavajući one destruktivne.

Urednik jedne izdavačke kuće, koja se opredelila i specijalizovala za izdavanje zabavne literature, ispričao mi je kako je godinama saradivao s jednom romansijerkom koja je imala ogroman uspeh kod čitalačke publike. Za sve to vreme ona je retko govorila o bilo čemu drugom sem o svojoj dominantnoj opsesiji: o sramotnom načinu na koji je iskorišćuju i zanemaruju njeni muževi, deca, izdavači i publika. U suštini, bila je to razmažena matora aždaja koja je činila šta je htela i tiranisala sve živo oko sebe. Ali, njena zabluda bila je plodotvorna za njeno stvaralaštvo i sve njene knjige bavile su se jednom jedinom temom: žalosnom sudbinom žene u jednom bezosečajnom svetu. Pošto je ta tema udarala na žicu samosažaljenja miliona žena-čitalaca, njene knjige prodavale su se izuzetno dobro. Da se ona ikada suočila sa istinom, moguće je da više ne bi napisala ni retka.

Uvek iznova, međutim, zaprepašćuje me ubeđenost loših pisaca da nema izdavača koji bi pročitao njihove rukopise, ukoliko mu ih u ruke ne uguraju prijatelji, neka bogata tetka ili banakar kod koga je izdavačko preduzeće zaduženo. Uvek iznova zato pokušavam da objasnim da je čitanje rukopisa najvažniji i najprimarniji urednikov zadatak, da im on posvećuje najveću moguću pažnju, bez obzira da li su stigli poštom, preko literarnog zastupnika ili iz ruku njegove rođene majke. Izdavači su, naime, iznad svega u potrazi za novim talentima. Jedva da

mi je i jedan od neuspelih pisaca ikada poverovao.

Konačno mi je sinulo da je lošim i još neafirmiranim piscima neophodan taj mit i da bi surovo bilo razoriti ga. Pretpostavimo da ste se mučili više od dve godine s Velikim Američkim Romanom, uložili u njega svu strast i talenat, a on bio odbijen od strane jedanaest izdavača zaredom; šta onda? Šta u tom slučaju? Po mom mišljenju u takvoj situaciji moguća su samo dva objašnjenja:

1. Roman niko nije ni pročitao, ili je samo neki goluždravi recenzent koji ne prepoznaje genija čak i ako mu ga podnesete pod nos — pijući koka-kolu bacio pogled na roman.

2. Roman jednostavno nije dobar.

(Kao treća mogućnost moglo bi se uzeti da je jedanaest izdavača pogrešilo u proceni rukopisa. To se, ponekad, desi, a onda dvanaesti izdavač profitira. Takvi slučajevi, međutim, dosta su retki.)

Čemu će pisac u takvom slučaju poverovati? Čemu biste lično vi poverovali, ako se odlučite da se navezete na pučinu novog romana?

Neophodnost da se očuva nepoljuljana vera u sopstveni talenat, ponekad, navodi autora na maštanje koje nije baš tako bezazleno. Tada je dužnost urednika da svoga pisca malo prodrma. Ali, ma koliko urednik bio taktičan, ova operacija uvek je bolna, i tu leži čvor koji odnose izdavača i autora čini tako napetim i nestabilnim. Ako je prodaja knjige, na primer, jedna — pisac uvek zna koga bi trebalo okriviti... Da je knjiga bila na pravi način propagirana preko svetlećih reklama i televizije... da je samo izdavač udesio za prikaz s uredništvom Njujork Tajmsa, umesto što je gubio vreme na Foknera i Hemingveja — naravno da bi i čitaoci kupovali roman na tone...

U ovoj prilici urednik će, možda, pokušati da objasni kako je preduzeće na reklamu potrošilo već mnogo više nego što se nada da će zaraditi... da se kritičari ne mogu ni prisiliti, ni obrlatiti i da bi svaki izdavač koji to pokuša uskoro morao gorko zažaliti... da je publika već sita osećajnih romana o mukama pubertet-skim... i da je, konačno, 3182 prodata primerka za prvi roman sasvim pristojna cifra. Sa sledećim romanom, naravno, imaćemo više sreće, pogotovo ako radnja bude tekla malo brže... Međutim, ovakve — gole istine — retko kad su uteha piscu. U najboljem slučaju, one ga mogu naterati da potraži drugog izdavača.

Ista se stvar može dogoditi i ako urednik ponudi savet u vezi s rukopisom. Njegova je dužnost da ukaže kako je junakinja, na primer, čista kopija Skarlet O'Hara iz romana *Prohujalo sa vihorom*. Njegova je dužnost i da nagovesti kako se 1890 stranica romana pre glavnog događaja mirno može odbaciti u ime koherencije i zanimljivosti teksta. Pisac, međutim, može ove nagoveštaje prihvatiti sa zahvalnošću, ili ih — a to se nikada ne zna — može shvatiti kao znak nepoverenja u njegov talenat i filistinski nasrtaj na integritet njegovog rada.

Zbog svega ovoga nije mudro pokazati autorima recenzentske izveštaje, mada su ti izveštaji verovatno najbolje književne kritike ikada napisane, jer s najvećom mogućom tačnošću sumiraju dobre i loše strane romana, njegove izgleda na prodaju, književnu vrednost rukopisa i potencijale pisca. U memorijalnoj belešci povodom smrti Volkoat Gíbsa uvodničar Njujorkera nedavno je primetio da bismo, „kad bismo sabrali Volkotove uredničke izveštaje, dobili najzabavniju i najoštromniju zbirku kritika na literaturu kasnih dvadesetih i ranih tridesetih godina”.

Ovi izveštaji, međutim, pišu se takvom jezgrovitom i nemilosrdnom otvorenošću koja pisca pogada u sam želudac i može da rani u samo srce. Zbog toga oprezni urednik takve izveštaje čuva dobro pod ključem, a piscu, ono što je rečeno prenosi u blažem, da ne kažem priglasenom obliku.

Ono što pak neki pisci teško podnose jeste pomisao da urednik nije piščevu privatno vlasništvo ili neka vrsta vernog psa. Ovakva vrsta pisaca, na sreću ne previše česta, traži za sebe svo urednikovo vreme, njegovu nepodeljenu pažnju, i to ne samo kad je literatura u pitanju, već i kad iskrsne problem rezervacije avionskih karata, ulaznica za pozorište ili kakva romantična zbrka. Svaki preostali trenutak koji urednik posveti nekom drugom autoru — takav pisac shvata kao ličnu uvredu i izdaju. Ova pojava, sudeći po mom iskustvu, najviše se sreće među ženama; i možda je u nekoj vezi s njihovim urođenim predrasudama u odnosu na poligamiju.

Ali, nije samo piščev ego jedini potencijalni izvor neprilika. Postoji i urednikov ego, koji takođe dovodi do napetosti, ali s daleko manje opravdanja. Glavna opasnost pri tom javlja se kad urednik svesno ili podsvesno pokuša da piscu nametne svoje sopstvene koncepcije, a najverovatnije da će do ovoga doći ako je urednik i sam osujećeni pisac koji bi da piscu nametne, i ne shvatajući da to čini, svoje sopstvene

konceptije. Potpuno podsvesno, takav urednik pokušaće da navede pisca da napiše roman ili ep kakav je on nekad želeo da napiše. Ishod je, sasvim sigurno, katastrofa za sve.

Ima, takođe, i urednika koji polako izrastaju u dogmatike. Ako jedan urednik počne da veruje kako je baš on taj koji pouzdano zna kako koja vrsta knjiga mora izgledati, i šta je to što čitalačka publika želi — sasvim je izvesno da se u njemu samom razvija određeno profesionalno oboljenje, koje će usloviti da takva vrsta urednika propusti da na pravi način oceni i izuzetno umetničko delo i mogući bestseler, jer prema njegovim pravilima to delo nije ono što vredi, niti je ono što čitalačka publika želi da kupi...

Mrsko mi je i da pomislim na trenutak u kome mi je Džejms R. Njumen prvi put ispričao o nacrtu svoje istorije matematike. Bilo je to za vreme rata. On je želeo da prikupi sve ono što tvori osnovu matematičke misli i složi u antologiju koja bi pratila razvoj ove nauke rečima njenih majstora i tvoraca. Trebalo je da to bude knjiga od otprilike pet stotina strana. Rekoh mu da je to nemoguć projekt. Nikada niko ne bi kupio takvu knjigu; njen predmet previše je nerazumljiv, previše specijalistički za veliku većinu ljudi, uključujući tu i mene. A onda, štampanje takve jedne knjige bilo bi previše skupo. Što on svoju energiju, posavetovao sam ga, ne bi upravio na nešto drugo, nešto što bi bilo praktično, kao što je, na primer, knjiga o šahu u kojem je on, takođe, stručnjak? Odgovorio mi je da mu je dosadio šah.

Nedelju ili dve kasnije obavestio me je da je revidirao svoje planove. Knjiga bi sada morala iznositi najmanje dva toma. Dopada li mi se projekat sada više? Ne, rekoh, još manje! Sledeće noći otputovao sam u Severnu Afriku. Zatim se nismo sreli sve dok rat nije bio okončan. Njuman mi tada reče kako, uprkos mom savetu, gura sa svojom antologijom. Do tog trenutka ona je porasla na četiri toma, ali će je Sajmon i Šuster, ipak, objaviti. Zaprepastih se. Sajmon i Šuster — poznati po mudroj opreznosti — mora da su sišli s uma...

Ostatak događaja do te mere je ponižavajući po mene da mi je teško i da ga ponovim u sećanju, jer svi ljudi naše struke znaju da je Njumenov *Svet matematike* postao izdavački fenomen. S gotovo nemogućom cenom od 25 dolara po sveci — prodat je u 120.000 kompleta i još uvek se prodaje na hiljade. Sve to, čini mi se za sva vremena, poljuljalo je moju samouverenost u poznavanje izdavačkog posla. Iako je i to, možda, pogrešan zaključak! Jer, ako izuzmemo slične

baksuzluke, profesija izdavača jedna je od najzanimljivijih. Ona u sebi nosi svu uzbudljivost kocke na primer, a zamorni kakvi jesu — pisci nikada nisu dosadni. Nema ni dva jednaka i izdavač nema mogućnosti da ga dosada jede, što se, ponekad, događa, recimo proizvođačima konzerviranog mleka. Ipak, najveći urednikov dobitak jeste osećanje da je pomogao da se rodi novi talenat, ili bar nova ideja. U svojim srećnijim trenucima on sebe može smatrati babicom kulture svog vremena, delićem procesa koji tvori civilizaciju, čuva je i predaje s kolena na koleno.

U svojim mučnijim trenucima, međutim, urednika može zahvatiti osećanje da je njegova profesija isto toliko surova kao i pogrebništvo. Najbolnije pri tom nije pogrešno procenjivanje rukopisa, već stalna potreba da se kaže „ne”. Jer, bez obzira na želje pisaca — svaki prihvaćeni rukopis tek je jedinka u čitavoj gomili onih za koje nema nikakve nade da će ikada biti objavljeni... A iznenađujuće je veliki broj autora koji zahtevaju objašnjenje od izdavača. Bilo preko pošte ili u lice, urednik je priteran da autoru kaže kako je njegovo čedo mrtvo-rođenče i da se sva njegova muka, ambicije i emotivno zalaganje — svode na nulu. A to uvek boli, ili bi bar moralo da boli, zbog čega mi se čini da svaki urednik poseduje čitav jedan sistem načina da kaže „ne”. Kad iskoristi sve načine da kaže „ne” — urednik umire. Ili, što izlazi na isto, postaje tako tvrdokoran da može reći „ne”, a da ne trepne. Kada se to dogodi, urednik je mrtav, a da to i ne zna...

(Prevela s engleskog
G. LEŠIĆ)

